

Conferențiar univ. dr. CARMEN MOLDOVAN
Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Avocat în Baroul Iași

**Drept internațional public.
Principii și instituții fundamentale**

Ediția a III-a

Conferențiar univ. dr. CARMEN MOLDOVAN
Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Avocat în Baroul Iași

Drept internațional public. Principii și instituții fundamentale

Ediția a III-a

Universul Juridic
București
-2022-

Capitolul I

Definirea și trăsăturile dreptului internațional public

Secțiunea 1

Definiția evolutivă a noțiunii „drept internațional public”

Scopul prezentei lucrări este de a oferi studenților o imagine de ansamblu asupra dreptului internațional și sistemului juridic internațional, prin prezentarea principiilor și instituțiilor juridice esențiale, care să permită un viitor studiu aprofundat asupra acestora sau a unor noțiuni conexe. Pentru a exemplifica interpretarea și aplicarea concretă a conținutului unor reguli deja cristalizate sau conturarea unor reguli noi, vor fi făcute trimiteri, în principal, la jurisprudența relevantă a Curții Internaționale de Justiție. Acest demers are ca obiectiv principal clarificarea anumitor particularități ale mecanismelor dreptului internațional public, caracterizat prin lipsa unei codificări complete a regulilor și incidența normelor de natură cutumiară chiar și în stadiul actual al societății internaționale.

Dreptul internațional public este definit ca o ramură autonomă de drept, constituită dintr-un ansamblu de principii și norme juridice, scrise sau nescrise, create în principal de către state, pe baza acordului lor de voință, în scopul reglementării raporturilor internaționale din cadrul societății internaționale¹, în special dintre state și dintre state și organizații internaționale.

În privința elementelor care constituie definiția dreptului internațional public, pot fi făcute o serie de observații, care prefigurează trăsăturile sale particulare.

Definirea dreptului internațional ca sistem juridic a evoluat în timp, consecință a dinamicii relațiilor dintre state și a adaptării reglementărilor la modificările raporturilor dintre state și a diversificării preocupărilor acestora, pentru domenii ca drepturile și libertățile fundamentale ale omului, protejarea mediului, organizațiile internaționale, soluționarea pașnică a diferendelor și excluderea folosirii forței armate dintre metodele legale de derulare a relațiilor dintre state, reglementarea răspunderii penale internaționale a particularilor, stabilirea cadrului normativ pentru antrenarea răspunderii internaționale a statelor și alte domenii în care au fost formulate recent propuneri de norme. Evoluția relațiilor dintre state și a domeniilor de interes pentru acestea în cadrul relațiilor internaționale a fost anticipată în literatura de specialitate interbelică² și a avut ca efect recunoașterea caracterului depășit al doctrinelor din secolele trecute cu privire la natura și semnificația dreptului internațional public.

Inițial, dreptul internațional public a constituit un ansamblu de norme ce reglementează relațiile dintre state, întrucât, până la jumătatea secolului al XX-lea³, doar statele au fost

¹ P.-M. Dupuy, Y. Kerbrat, *Droit international public*, 13e éd., Dalloz, Paris, 2016, p. 1; J. Combacau, S. Sur, *Droit international public*, 12e éd., LGDJ, Paris, 2016, pp. 1-4; E. Decaux, O. de Frouville, *Droit international public*, 10e éd., Dalloz, Paris, 2016, pp. 7-9; D. Alland, *Manuel de droit international public*, 4e éd., PUF, Paris, 2017, p. 15.

² L. Le Fur, *Précis de droit international public*, Librairie Dalloz, Paris, 1931, p. 6.

³ ICJ, *Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations*, Advisory Opinion of April 11th, 1949, ICJ Reports 1949, p. 174. Toate hotărârile și avizele consultative ale Curții Internaționale de Justiție au fost consultate și pot fi accesate în baza de date a Curții, la adresa: <http://www.icj-cij.org>. În continuare, în cuprinsul lucrării, cauzele vor fi citate potrivit recomandării Curții.

considerate subiecți ai dreptului internațional public¹. În prezent, dreptul internațional public nu mai reglementează în exclusivitate relațiile inter-etatice, ci constituie un ansamblu de reguli de conduită aplicabile în relațiile dintre organizațiile internaționale interguvernamentale, dintre state și aceste organizații sau în raporturile dintre state și alte entități juridice care nu sunt recunoscute ca subiecți de drept internațional, dar care au regimuri juridice stabilite de dreptul internațional (organizații internaționale non-guvernamentale, persoane fizice, persoane juridice). Se consideră că dreptul internațional reprezintă un nivel suprastructural de reglementare care reflectă modificările ce au avut loc în relațiile internaționale în sens larg și nu are un caracter strict pasiv, de reflectare inertă a ceea ce se petrece la nivel internațional².

Domeniul de reglementare al dreptului internațional public este foarte extins, cuprinzând de la reguli aplicabile în domeniul circulației pe mare, la modalități de stabilire a frontierelor dintre state, la protejarea drepturilor fundamentale ale omului, soluționarea neînțelegerilor dintre state prin arbitraj sau alte mijloace jurisdicționale ori politico-diplomatice, reguli aplicabile spațiului extraatmosferic.

Se poate afirma că dreptul internațional a reprezentat de-a lungul timpului un instrument al politicii internaționale³, dar și un instrument al puterii statelor în a-și impune poziția și a urmări satisfacerea intereselor lor, dar a devenit și un instrument în beneficiul celor care au fost excluși de la afirmarea unor poziții de putere și au fost în general tratați ca obiect al politicii altor state, fiind creat, în special începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, un cadru instituțional în care pot fi formulate pretenții cu privire la violență, în justiție, privare socială, chiar împotriva entităților care au constituit elemente dominante ale vieții internaționale, devenind astfel și un instrument de critică a puterii. Din această perspectivă, se poate afirma că dreptul internațional are ca obiectiv realizarea dreptului internațional însuși, într-un cadru care să permită stabilirea de obiective, scopuri sau principii ce aparțin actorilor implicați în confruntări polemice⁴, prin condiționări reciproce⁵.

Dreptul internațional nu are doar rolul de a face posibilă apropierea abordărilor antagonice ale actorilor săi, în situațiile în care aceștia invocă sensuri sau înțelesuri diferite ale unor reguli și instituții juridice, și stabilirea unui numitor comun agreat de către state și celelalte entități care au influență în funcționarea dreptului internațional, ci constituie și o promisiune de justiție, însă această activitate se desfășoară într-o formă instituțională nepredeterminată⁶, din cauza inexistenței unui sistem ierarhizat de instanțe internaționale, cu competență generală obligatorie pentru state (aceasta constituie una dintre particularitățile dreptului internațional ca disciplină și va fi analizată în secțiunea referitoare la particularitățile dreptului internațional public).

Dincolo de faptul de a constitui un ansamblu de reguli abstractizate de-a lungul timpului și parțial codificate în cuprinsul unor tratate internaționale, dreptul internațional are

¹ Th. Buergenthal, H.G. Maier, *Public International Law*, 2nd ed., West Publishing Company, 1990, p. 1.

² A. Năstase, B. Aurescu, *Drept internațional public. Sinteze*, ed. a 8-a, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 1.

³ P.-M. Dupuy, Y. Kerbrat, *op. cit.*, 2016, p. 10.

⁴ M. Koskenniemi, *What is International Law for?*, în M.D. Evans (ed.), *International Law*, 4th ed., Oxford University Press, 2014, p. 47.

⁵ P.-M. Dupuy, Y. Kerbrat, *op. cit.*, 2016, p. 11.

⁶ J. Combacau, S. Sur, *op. cit.*, 2016, pp. 4-6; M. Koskenniemi, *op. cit.*, în M.D. Evans (ed.), *International Law*, 4th ed., Oxford University Press, 2014, p. 48.

aplicabilitate în realitatea cotidiană și afectează nu doar statele, ci și persoanele private. În acest sens, doctrina subliniază că, în mod obișnuit, eficiența regulilor dreptului internațional este vizibilă în viața și activitatea cotidiană a indivizilor, deoarece zilnic milioane de persoane sunt transportate pe calea aerului și trec frontierele statelor, determinate de către state, resursele naturale sunt extrase și vândute peste granițele naționale, iar statele sunt prezente în toate aceste operațiuni¹.

Totodată, în contextul actual al aflurilor masive de persoane care părăsesc teritoriul statului lor de origine și se îndreaptă sau încearcă să se îndrepte spre teritoriul altor state pentru a găsi protecție, este esențial a cunoaște care este cadrul normativ aplicabil în aceste situații – respectiv a analiza conținutul conceptelor incidente (refugiați, azilanți, migranți) și al regulilor aplicabile pentru fiecare dintre aceste categorii, al obligațiilor care revin statelor, precum și al posibilelor consecințe aplicabile în cazul în care statele sau alți actori internaționali nu pun în aplicare aceste reguli.

În ciuda evoluției și dezvoltării progresive a regulilor dreptului internațional, acesta are în continuare și critici, bazate în special pe caracterul descentralizat al sistemului regulilor sale și al funcționării mecanismelor de implementare a acestora, fiind caracterizat chiar ca un sistem „primitiv”². Fără îndoială că dreptul internațional prezintă imperfecțiuni atât în ceea ce privește apariția normelor sale, cât și în ceea ce privește respectarea acestora la nivel global, însă aceste aspecte negative nu pot, în opinia noastră, să susțină ideea ineficienței complete a dreptului internațional, ceea ce vom demonstra în cuprinsul prezentei lucrări.

Secțiunea a 2-a

Elementele constitutive ale denumirii „drept internațional public”

Se apreciază că denumirea de drept internațional public a fost folosită pentru prima oară în traducerea franceză a cărții lui Jeremy Bentham: „*Introducere în principiile moralei și legislației*”, traducere apărută în Elveția în anul 1802³. Lucrarea *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* a fost publicată pentru prima dată în anul 1789 și conține denumirea *international law*⁴.

În literatura de specialitate⁵ se subliniază necesitatea de a se face distincție între elementele componente ale denumirii sale:

a) termenul „drept” se referă la forța juridică a acestui ansamblu de norme. Normele de drept internațional public au valoare obligatorie în raporturile dintre subiecții săi, care se deosebesc de regulile de curtoazie (*comitas gentium*), adoptate de către state în scopul arătării considerației reciproce, nu ca expresie a unei norme obligatorii, și care pot consta în regulile de protocol, de ceremonii diplomatice, adresarea salutului navelor pe mare⁶;

¹ J. Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8th ed., Oxford University Press, 2012, p. 15.

² H.J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Ed. Polirom, Iași, 2013, pp. 300, 316, 318.

³ D. Popescu, A. Năstase, Fl. Coman, *Drept internațional public*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1994, p. 19.

⁴ J. Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Vol. I, London, 1823, p. X.

⁵ *Ibidem*, p. 5.

⁶ A. Truylol y Serra, *Cours général de droit international public*, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye, 1981-IV, pp. 92-93.